

**IZVJEŠĆE O POJAVAMA GOVORA MRŽNJE
I KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE**

**U BOSNI I HERCEGOVINI U RAZDOBLJU
OD LIPNJA 2017. DO LIPNJA 2018. GODINE**

IZVJEŠĆE O POJAVAMA GOVORA MRŽNJE I KAZNENIH
DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE U BOSNI I HERCEGOVINI
U RAZDOBLJU OD LIPNJA 2017. GODINE
DO LIPNJA 2018. GODINE

Sarajevo, 2019.

Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra

Broj publikacije: 66

Naslov:	Izvješće o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine
Urednik:	Jozo Blažević
Lektura i korektura:	Sandra Zlotrg
Prijelom i dizajn:	Dina Vilić
Nakladnik:	Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba
Za nakladnika:	Emina Bošnjak

@Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova poželjno je, uz obvezno prethodno pismeno informiranje nakladnika na e-mail: office@soc.ba.

Izvješće obuhvaća razdoblje od 1. 6. 2017. godine do 1. 6. 2018. godine.

Publikacija nastala u okviru projekta *Zaštita marginaliziranih zajednica: poboljšanje primjene regulacije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje u Bosni i Hercegovini*, koji provodi Sarajevski otvoreni centar u suradnji s Misijom OSCE-a u BiH, a financijski podupire Stalna misija Kraljevine Nizozemske pri OSCE-u u Beču.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost nakladnika i ni na koji način ne odražava stavove donatora.

IZVJEŠĆE O POJAVAMA GOVORA MRŽNJE I KAZNENIH
DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE U BOSNI I HERCEGOVINI
U RAZDOBLJU OD LIPNJA 2017. GODINE
DO LIPNJA 2018. GODINE

Sarajevo, 2019.

Sadržaj

SAŽETAK	7
1. UVOD	9
2. PRAVNA REGULACIJA KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE U BIH	11
Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	15
Kaznena djela učinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini	17
3. MOTIVI KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE	20
4. ŽRTVE KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE	24
4.1. Povratničke zajednice	27
4.2. LGBTI osobe	31
4.2.1. Kaznena djela učinjena iz mržnje nad LGBTI osobama	31
<i>Institucionalno (ne)djelovanje</i>	31

4.2.2. Govor mržnje prema LGBTI osobama	34
<i>Pravna regulacija</i>	34
<i>Dokumentirani slučajevi</i>	34
5. DOBRE PRAKSE	37
Obuka za tužitelje_ice Kantonalnog tužiteljstva Kantona Sarajevo i imenovanje kontakt osobe za kaznena djela učinjena nad LGBTI osobama	37
Suradnja s Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo na s enzibilizaciji lokalnih institucija za rad s LGBTI osobama	38
Edukacija policijskih službenika_ca, tužitelja_ica i sudaca_sutkinja	38
LITERATURA	41
O KOALICIJI ZA BORBUN PROTIV GOVORA MRŽNJE I ZLOČINA IZ MRŽNJE	44
O ASOCIJACIJI ZA DEMOKRATSKE INICIJATIVE	46
O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU	47

SAŽETAK

U razdoblju od 2016. do 2018. godine došlo je do poboljšanja pravnog okvira kada su u pitanju kaznena djela učinjena iz mržnje. Međutim, u praksi i dalje postoje problemi koji se ogledaju u činjenici da bosanskohercegovačko društvo, kao i nadležna tijela, nije dovoljno senzibilizirano, odnosno nije dovoljno educirano kako bi ova kaznena djela bila primjereno sankcionirana. To doprinosi situaciji da žrtve kaznenih djela najčešće ostaju nezbrinute, djela neprocesuirana, što nekažnjenim počiniteljima_cama u ovakvim slučajevima šalje jasnu poruku da su njihova djela prihvatljiva i opravdana.

Unatoč postojećem zakonskom okviru, koji trenutno pruža zakonsku zaštitu za žrtve i potencijalne žrtve kaznenih djela učinjenih iz mržnje, nažalost, pripadnici_e manjinskih skupina nisu u mogućnosti voditi siguran i dostojan život zbog činjenice da dijele neke od zaštićenih karakteristika.

Iako je u proteklom razdoblju kontinuirano poboljšavana legislativa kada su u pitanju mržnja i kaznena djela učinjena iz mržnje, država nije uradila ništa kako na promidžbi postojeće legislative, tako niti na uspostavljanju povjerenja policije i pravosuđa s pripadnicima_ama marginaliziranih skupina. Jedan od razloga zašto članovi_ce marginaliziranih skupina ne prijavljuju nasilje upravo je nepovjerenje u pravosudni sustav, jer ga, nažalost, vide kao problem, a ne kao dio rješenja. Neprijavlivanje je dakako opravdano strahom žrtava da policijski_e službenici_e, tužitelji_ce i suci_sutkinje nisu dovoljno senzibilizirani_e i nemaju odgovarajući/profesionalni pristup žrtvama pripadnicima_ama marginaliziranih skupina, odnosno javni_e službenici_e imaju izražene predrasude prema društvenim skupinama koje su na marginama bh. društva. Posljedično, kaznena politika je veoma loša kada su u pitanju ova kaznena djela. Drugi razlog je što izostaju državni sustavni programi educiranja i senzibiliziranja policije i pravosuđa. Sav *teret* senzibilizacije i edukacije preuzimaju organizacije civilnog sektora i međunarodne organizacije koje djeluju na teritoriju BiH, a bave se tematikom i problematikom mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje.

Iz dokumentiranih slučajeva može se primijetiti, nažalost, da ova kaznena djela imaju tendenciju rasta zbog neprimjenjivanja trenutnog postojećeg zakonskog okvira, prema kojem počinitelji_{ce} mogu biti sankcionirani_e, te da je potrebno poboljšanje trenutnog zakonskog okvira, odnosno harmonizacija kaznenih zakona u Federaciji BiH i Brčko distriktu s Krivičnim zakonom Republike Srpske.

1.

UVOD

Ovo izvješće proizvod je rada dviju organizacija civilnog društva: Sarajevskog otvorenog centra (SOC) i Asocijacije za demokratske inicijative (ADI), a ispred Koalicije za borbu protiv govora iz mržnje i zločina iz mržnje.

Budući da u Bosni i Hercegovini izostaje institucionalno djelovanje kada su u pitanju kaznena djela učinjena iz mržnje, veliki dio posla su preuzele organizacije civilnog sektora koje se u ovom kontekstu bave ljudskim pravima društveno pogođenih kategorija u bh. društvu (LGBTI osobe, povratničke zajednice, Romi_kinje).

Veliki je problem to što policija i pravosuđe i dalje ne prikupljaju sustavno informacije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. Također, izostaje i sustavna edukacija predstavnika_ca policije i pravosuđa o ovim kaznenim djelima, zbog čega ona ostaju vrlo često neprimijećena i pravno neprocesuirana. S tim u vezi, organizacije civilnog sektora u BiH se kroz različite aktivnosti bave tematikom i problematikom ovih kaznenih djela, a u cilju konačnog primjerenog prepoznavanja, pravne kvalifikacije, usmjeravanja istraga u pravom smjeru, te odgovarajućih sankcija za počinitelje_ice.

Budući da ne postoji sustavno prikupljanje informacija o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, rad organizacija civilnog sektora pokazao se kao veoma korisno sredstvo prikupljanja informacija o slučajevima koji bi u suprotnom ostali nevidljivi. U izvješću koje se nalazi pred vama, zbog značajnosti, predstavljeni su prikupljeni podatci za LGBTI osobe i povratničke zajednice. SOC je dokumentirao podatke za LGBTI osobe, a ADI za povratnike_ce. Također, jedan od nedostataka u borbi protiv mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje je i taj što pojedine organizacije civilnog sektora, koje se bave ljudskim pravima marginaliziranih skupina, ne prikupljaju podatke o mržnji, kao ni o incidentima, prekršajima i

kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, stoga podatci za druge marginalizirane skupine nisu predstavljeni u izvješću.

Pored činjenice da organizacije civilnog sektora imaju razvijene sustave i načine prikupljanja podataka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, te odlične suradnje s policijom i pravosuđem kada je u pitanju njihova senzibilizacija i edukacija o ovim kaznenim djelima, stanje u praksi još uvijek nije zadovoljavajuće i preostaje dosta posla. Ipak, prikupljeni podatci pokazali su se kao vrijedan dodatak u našem dosadašnjem radu, a bit će vrijedan i u budućem radu na osnaživanju društveno pogođenih kategorija u bh. društvu da prijavljuju slučajeve kaznenih djela učinjenih iz mržnje, kao i izgradnji odnosa s policijskim i pravosudnim službenicima, ali i kao dokaz kako bi nadležna tijela konačno preuzela odgovornosti koje se tiču njihovih nadležnosti u kontekstu ovih kaznenih djela.

Tijekom čitanja primijetit ćete da su dva poglavlja u cijelosti preuzeta iz publikacije *Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu* (priredili Blažević, J. i Vasić, V), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016.

Nekoliko je razloga zbog kojih smo se odlučili za ovaj postupak. Tema kaznenih djela učinjenih iz mržnje, kao i problemi koji se vezuju za nju, u kontekstu Bosne i Hercegovine, detaljno su obrađeni u našoj publikaciji od prije dvije godine. Budući da su terminološka određenja, pravni okvir i mehanizmi njegove primjene detaljno predstavljeni, smatrali smo prikladnim samo prenijeti ta znanja i u ovu publikaciju, tim prije što su i autor_ica i nakladnik isti_e za obje publikacije.

2.

PRAVNA REGULACIJA KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE U BIH

S obzirom na to da ne postoji međunarodna, općeprihvaćena definicija kaznenih djela učinjenih iz mržnje, države koje su regulirale ovaj pravni koncept definiraju kaznena djela učinjena iz mržnje kao postojanje kaznenog djela (radnja koja je već propisana kao kazneno djelo) i posebnog motiva/predrasude (rasna pripadnost, boja kože, vjeroispovijest, nacionalno ili etničko podrijetlo, invaliditet, spol, seksualna orijentacija ili rodni identitet).¹ Potrebno je naglasiti da bez osnovnog kaznenog djela (krađa, ubojstvo, nanošenje teških tjelesnih ozljeda, oštećivanje imovine, napad) ne postoji ni kazneno djelo učinjeno iz mržnje. S druge strane, samo postojanje kaznenog djela nije dovoljno da bi se djelo smatralo kaznenim djelom učinjenim iz mržnje. Potrebno je da osnovno kazneno djelo bude motivirano mržnjom zbog pripadnosti žrtve određenoj ranjivoj skupini, ili zbog neke njene zaštićene karakteristike. Dodatna karakteristika ove vrste kaznenih djela je posebna pobuda za izvršenje djela uslijed koje kazneni zakoni propisuju posebna pravila za njihovo kažnjavanje. Inače, kod većine kaznenih djela, pobuda ili motiv nije značajna okolnost i ne postoji obveza njenog utvrđivanja u kaznenom postupku.²

1 Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 64/17

2 Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Procesuiranje zločina iz mržnje i govora mržn-

Nadalje, kaznena djela učinjena iz mržnje određenim zajednicama u društvu šalju poruku da nisu dobrodošle ili da se ne smatraju dijelom lokalnog društva. Ovakva djela, naročito ako izostane odgovarajuća reakcija institucija i zajednice, uzrokuju strah, zabrinutost, psihičke, fizičke i emocionalne posljedice ne samo za pojedinca_ku nego i za cijelu zajednicu, društvene posljedice (produblјivanje postojećih podjela koje dodatno narušavaju međunacionalne odnose), a naposljetku i sigurnosne posljedice (kaznena djela učinjena iz mržnje mogu potaknuti nasilje većih razmjera).³ Dodatno, govor mržnje, koji gotovo uvijek prethodi kaznenom djelu učinjenom iz mržnje, predstavlja iznimnu opasnost po dijalog i toleranciju u Bosni i Hercegovini.

Nerijetko se već spomenuta dva pojma (kazneno djelo učinjeno iz mržnje i govor mržnje) koriste kao sinonimi, iako postoji suštinska razlika. Kazneno djelo učinjeno iz mržnje je djelo koje je već propisano kao kazneno djelo u kaznenom zakonu i ima predrasudu kao motiv. Kaznena djela učinjena iz mržnje su prisutna u tri različita oblika: incidenti učinjeni iz predrasude kao motiva, prekršaji učinjeni iz predrasude kao motiva i kaznena djela učinjena iz predrasude kao motiva. Prvi oblik kaznenih djela učinjenih iz mržnje ne ulaze u sferu protupravnog ponašanja, dok druga dva oblika predstavljaju kažnjiva ponašanja.⁴ Govor mržnje također nema općeprihvaćenu, međunarodnu definiciju.

Ipak, pojam govora mržnje često se koristi za označavanje pisanog ili usmenog izražaja koji je uvredljivog karaktera, prijeteći ili uznemiravajući te poziva na mržnju, nasilje i diskriminaciju određene skupine ljudi na temelju njihove „rase, vjerskog uvjerenja, nacionalne pripadnosti, seksualne orijentacije ili neke druge zaštićene karakteristike“.⁵

U provođenju istraga, dokazivanju i kažnjavanju govora mržnje najveći problem predstavlja razgraničenje njega i slobode izražavanja koja je zakonom zajamčena i zaštićena. Bitno je naglasiti da govoru mržnje nedostaje element kaznenog djela učinjenog iz mržnje, odnosno djelo koje je

je u pravu Srbije i evropski standardi

3 Lučić-Čatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Nedostaci kaznene politike Tužiteljstva BiH i Suda BiH u slučajevima zločina iz mržnje i govora mržnje

4 Bajraktarević Pajević, D. (2016), Istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za policiju

5 Lučić-Čatić, M., Bajraktarević Pajević, D. i Kavazović, M. (2017), Criminal Sanctions and Hate Crime in Bosnia and Herzegovina, Proceedings of the 8th International Scientific Conference Security Concepts and Policies – New Generation of Risks and Threats

već propisano kao kazneno. „Ukoliko se ne dokaže postojanje predrasude kao motiva, onda neće ni biti krivičnog djela“.⁶

Zakonski okvir je prvi korak u nizu koji može umanjiti broj učinjenih kaznenih djela iz mržnje te poslati poruku društvu kako se takva djela ne mogu tolerirati. Sukladno tome, zakonski okvir treba biti upotpunjen učinkovitim politikama, edukacijom službenika_ca, suradnjom s civilnim društvom i pružanjem potpore žrtvama, te informiranjem/edukacijom građana_ki. U Bosni i Hercegovini kaznena djela učinjena iz mržnje regulirana su domaćim zakonodavstvom i međunarodnim standardima kojih je Bosna i Hercegovina potpisnica i obvezna ih je poštivati.

Međunarodni standardi

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije obvezuje države potpisnice da se, između ostalog, uvrsti u kazneno djelo „svako širenje ideja zasnovanih na superiornosti ili rasnoj mržnji, svako podsticanje na rasnu diskriminaciju, kao i sva djela nasilja, ili izazivanja na takva nasilja, uperenih protiv svake rase ili svake grupe osoba druge boje ili drugog etničkog porijekla, kao i pružanje pomoći rasističkim aktivnostima, podrazumijevajući tu i njihovo finansiranje.“⁷

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima obvezuje države potpisnice da osiguraju i poštuju prava i slobode utemeljene ovim paktom. Između ostalog, pakt nalaže da „svako pozivanje na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje treba biti zabranjeno zakonom.“⁸

Zajednička akcija 96/443/JHA (Vijeće Europe, 1996. godine) obvezuje države potpisnice da djeluju u borbi protiv rasizma i ksenofobije te osiguraju djelotvorne sudske suradnje po pitanju kaznenih djela zasnovanih na rasističkom ili ksenofobičnom ponašanju. Zajednička akcija posebno naglašava suradnju država potpisnica i njihovih institucija radi što učinkovitijeg kažnjavanja kaznenih djela iz mržnje.⁹

6 Lučić-Čatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Nedostaci kaznene politike Tužiteljstva BiH i Suda BiH u slučajevima zločina iz mržnje i govora mržnje

7 Članak 4a Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije

8 Članak 20, stavak 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima

9 Europski savjet. Direktiva Europskog savjeta 2000/43 o primjeni principa jednakog tretmana među osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko porijeklo

*Okvirna odluka o borbi protiv rasizma i ksenofobije 2008/913/JHA*¹⁰ obvezuje države potpisnice da djela motivirana rasizmom i ksenofobijom u zakonodavstvima moraju biti kaznena djela kažnjiva od jedne do tri godine zatvora. Odluka je izostavila antisemitizam, seksualnu orijentaciju i invalidnost. Međutim, države sukladno zabrani diskriminacije, Europskom konvencijom i Poveljom Europske unije proširuju definicije kaznenih djela učinjenih iz mržnje obuhvaćajući i ove zaštićene kategorije. Važno je naglasiti da ova odluka posebno spominje kaznena djela učinjena iz mržnje i govor mržnje.

*Preporuke Europske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI)*¹¹ (objavljene 1996. godine) obvezuju države potpisnice da u svoje najviše akte, ustave i zakone uvrste odredbe koje zabranjuju diskriminaciju, kao i obvezu da se ne toleriraju kaznena djela nasilja motivirana rasizmom, ksenofobijom, antisemitizmom i drugim predrasudama.

Odluka Ministarskog vijeća, Organizacija za europsku sigurnost i kooperaciju (OSCE) – OSCE je paneuropska organizacija za sigurnost koju čini 56 zemalja članica (Bosna i Hercegovina je postala članicom 1992. godine). Odlukom Ministarskog vijeća, OSCE obvezuje sve države članice da usvoje konkretne i prilagođene zakone za borbu protiv kaznenih djela učinjenih iz mržnje te propišu učinkovite kaznene sankcije koje će uzimati u obzir težinu ovakvih kaznenih djela.¹²

Europski sud za ljudska prava – Rezultati rada ovog suda u predmetima kaznenih djela učinjenih iz mržnje jesu neki od standarda koje države moraju primjenjivati u svom procesuiranju. Jedan od tih standarda je da države imaju obvezu provesti odgovarajuću istragu rasno motiviranih kaznenih djela.¹³

10 Usvojena je 2008. godine kao dopuna Zajedničke akcije 96/443/JHA.

11 European Commission against Racism and Intolerance, ECRI General policy recommendation No. 1

12 Lučić-Čatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Nedostaci kaznene politike Tužiteljstva BiH i Suda BiH u slučajevima zločina iz mržnje i govora mržnje

13 OSCE/ODIHR (2010), Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Danas postoje dva modela uvođenja kaznenog djela učinjenog iz mržnje u kaznene zakone. Prvi model regulira kaznena djela učinjena iz mržnje kroz propisivanje posebnog kaznenog djela u kaznenom zakonu. Drugi model propisuje otežavajuće okolnosti za kaznena djela učinjena iz mržnje.¹⁴ U Bosni i Hercegovini, kaznena djela učinjena iz mržnje su regulirana kombinacijom ovih dvaju modela. Kaznenim zakonima entiteta i Brčko distrikta propisano je kazneno djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, ali i definiran pojam kaznenog djela učinjenog iz mržnje, kao i otežavajuće okolnosti u slučaju takvog kaznenog djela.

Kaznena djela učinjena iz mržnje regulirana su kroz četiri kaznena zakona. *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* regulira kaznena djela učinjena iz mržnje kroz članak 145a (izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti).¹⁵

Krivični zakon Republike Srpske regulira spomenuta kaznena djela kroz nekoliko članaka:

- Članak 123, stavak (1), točka 21 – definicija kaznenog djela iz mržnje,
- Članak 125, stavak (2) – teško ubojstvo,
- Članak 132, stavak (2) – teška tjelesna ozljeda,
- Članak 165, stavak (2) – silovanje,
- Članak 226, stavak (1), točka 7 – teška krađa,
- Članak 227, stavak (2) – razbojništvo,
- Članak 228, stavak (2) – razbojnička krađa,
- Članak 240, stavak (3) – oštećenje i oduzimanje tuđe stvari,
- Članak 358, stavak (2) – izazivanje nereda,
- Članak 359 – javno izazivanje i poticanje nasilja i mržnje,
- Članak 363, stavak (1) – nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu,
- Članak 369, stavak (3) – povreda groba ili umrle osobe,
- Članak 394, stavak (5) – izazivanje opće opasnosti.¹⁶

14 Lučić-Čatić, M. i Bajrić, A. (2013), Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini

15 http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Krivicni_zakon_BiH_izmjene_i_dopune_8_10_bos.pdf

16 <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Krivicni-zakonik-Republike-Srpske-2017.pdf>

Šest godina nakon regulacije kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Republici Srpskoj, 2016. godine Federacija Bosne i Hercegovine učinila je isto Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine. Ovim izmjenama i dopunama kaznena djela učinjena iz mržnje definirana su kao „svako kazneno djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Zakonom je također predviđeno da će ovakvo postupanje uzeti kao otežavajuća okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalificirani oblik kaznenog djela učinjenog iz mržnje“.

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine također regulira kaznena djela učinjena iz mržnje, i to sljedećim člancima:

- Članak 163 – izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti,
- Članak 166c – ubojstvo,
- Članak 203, stavak (4) – silovanje,
- Članak 293 – oštećenje tuđe stvari.¹⁷

Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kažnjava kaznena djela učinjena iz mržnje člankom 160 – izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti.¹⁸ Ovaj zakon u osnovnim pojmovima propisuje značenje *mržnje* kao pobude za izvršenje kaznenog djela učinjenog iz mržnje: „Mržnja predstavlja pobudu za činjenje kaznenog djela, propisanog ovim Zakonom, koja je u cjelini ili djelomično zasnovana na razlikama po osnovu stvarnog ili pretpostavljenog etničkog ili nacionalnog porijekla, jezika ili pisma, vjerskih uvjerenja, rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog statusa ili drugih osobina ili zbog dovođenja u vezu sa osobama koje imaju neku od navedenih različitih osobina.“¹⁹ U slučajevima kada je kazneno djelo učinjeno iz mržnje kako je propisano u članku 2. stavak 37. ovog zakona, sud će to uzeti kao otežavajuću okolnost i izreći veću kaznu osim ako zakon ne propisuje teže kažnjavanje za kvalificirani oblik kaznenog djela.

17 <http://www.privredahnk.gov.ba/Web%20page/Zakoni/KAZNENI%20ZAKON%20FBiH.pdf>

18 http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_Brcko_distrikta_10_03_bos_web.pdf

19 Krivični zakon BD-a, članak 2., stavak 37. http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_Brcko_distrikta_10_03_bos_web.pdf

Krivični zakon BD-a propisuje mržnju kao kvalifikatornu okolnost kod kaznenih djela: ubojstvo, teška tjelesna ozljeda, silovanje, teška krađa, razbojnička krađa, razbojništvo, oštećenje tuđe stvari, izazivanje opće opasnosti, uništenje ili oštećenje važnih gospodarskih objekata ili javnih sprava, oštećenje naprava na radu i nepropisno i nepravilno izvođenje građevinskih radova.

Pored Krivičnog zakona BiH, Krivičnog zakona FBiH, Krivičnog zakona RS-a te Krivičnog zakona BD-a BiH, ostali zakoni u kojima su regulirane slične odredbe naročito u vezi s izrazima i djelima koja izazivaju nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju su: zakoni o javnom redu i miru (ZoJRM) RS-a i BD-a BiH te kantona u FBiH; Zakon o javnom okupljanju BD-a BiH; zakoni o radio-televiziji RS-a i FBiH; Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima u Hercegovačko-neretvanskoj županiji.

Kaznena djela učinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini

Nepostojanje jedinstvene metodologije prikupljanja podataka o kriminalitetu na teritoriju čitave Bosne i Hercegovine znatno otežava uvid u razmjere kaznenih djela učinjenih iz mržnje. Državne institucije poput Federalnog zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske, Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstva pravde Federacije Bosne i Hercegovine i Ministarstva pravde Republike Srpske, zatim Federalnog tužiteljstva Federacije Bosne i Hercegovine i Republičkog tužilaštva Republike Srpske ne vode evidencije o stanju kriminaliteta po kaznenim djelima pojedinačno, već po skupinama kaznenih djela – i to na različit način.²⁰

Takav način vođenja statistike državnih institucija otežava uvid u kojoj su mjeri kaznena djela učinjena iz mržnje zastupljena u ukupnoj strukturi kriminaliteta. Dodatno, pored već spomenutih institucija, ni policijske agencije ne vode posebne evidencije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. Uvidom u postojeće statistike (statistike već spomenutih

²⁰ Bys, C., Filipović, Lj., Fruncillo, M., Hodžić, E., Lalić, V., Mehmedić, A., Pećanac, A., Sanctis, F., Smith, A. Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH

institucija), može se zaključiti da je, u odnosu na ostala kaznena djela, broj registriranih i procesuiranih kaznenih djela ove vrste minimalan.²¹

Iako je pri Ministarstvu sigurnosti BiH imenovana kontakt osoba na nacionalnoj razini za kaznena djela učinjena iz mržnje, nažalost, ovaj mehanizam još uvijek u praksi nije zaživio. To u suštini znači da imenovana kontakt osoba, odnosno Ministarstvo sigurnosti BiH, ne prikuplja niti raspolaže bilo kakvim statističkim podacima vezano za kaznena djela učinjena iz mržnje. Misija OSCE-a u BiH je u svom izvješću *Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Analiza incidenata motiviranih predrasudama u Bosni i Hercegovini, sa preporukama* (2012)²² izdala preporuke Ministarstvu sigurnosti BiH:

- Uspostaviti mehanizam za konzultacije između agencija za provođenje zakona, civilnog društva i predstavnika žrtava;
- Biti središnja institucija za prikupljanje svih podataka i razvrstanih statističkih podataka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje u BiH, te raditi na uspostavi usklađenijeg načina prikupljanja podataka na svim razinama (entitetskoj i kantonalnoj);
- Omogućiti potrebne uvjete za rad i pružiti potporu nacionalnoj kontakt osobi za kaznena djela učinjena iz mržnje u BiH da ispuní svoju ulogu i izvrši povjerene zadatke koji uključuju osiguravanje pouzdanih podataka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, te njihovo prosljeđivanje ODIHR-u jednom godišnje.

Uzimajući u obzir ozbiljnost i utjecaj kaznenih djela učinjenih iz mržnje na društvo u Bosni i Hercegovini, pojedine organizacije civilnog društva koje djeluju na području Bosne i Hercegovine te međunarodne organizacije, kao jedan dio svojih aktivnosti, započele su monitoring incidenata/kaznenih djela učinjenih iz mržnje. Stoga, može se reći da organizacije civilnog društva koje vrše monitoring kaznenih djela učinjenih iz mržnje djeluju kao poveznica između institucija, žrtava i svjedoka zbog svog terenskog rada, komunikacije s institucijama, žrtvama i svjedocima.

²¹ Ibid.

²² Vidjeti izvješće Misije OSCE-a u BiH, *Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Analiza incidenata motiviranih predrasudama u Bosni i Hercegovini, sa preporukama* (2012)

Pored lokalnih organizacija civilnog društva u BiH, monitoring mržnje, incidenata/prekršaja/kaznenih djela učinjenih iz mržnje kontinuirano radi i Misija OSCE-a u BiH. Od 2003. godine zemlje članice OSCE-a preuzele su niz obveza u rješavanju problema kaznenih djela učinjenih iz mržnje,²³ a 2009. godine Ministarsko vijeće je usvojilo svoju prvu odluku koja je isključivo posvećena kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. Pored toga što je ponovo naglašena potreba za usvajanjem odgovarajućih zakona i pružanja potpore žrtvama kaznenih djela učinjenih iz mržnje, odlukom su zemlje članice pozvane da „prikupljaju, čuvaju i objavljuju dovoljno detaljne i pouzdane podatke i statistiku o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje (...) uključujući i broj slučajeva prijavljenih policiji, broj pokrenutih kaznenih postupaka i broj izrečenih presuda.“²⁴

Sukladno tome, zemlje članice OSCE-a, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, preuzele su odgovornost za odgovarajuće zakonodavstvo, prikupljanje statističkih podataka, provođenje detaljnih istraga i procesuiranje kaznenih djela učinjenih iz mržnje te, po potrebi, obuke vezane za ovu tematiku. Misija OSCE-a u BiH podržava institucije vlade, pravosudni sustav, lokalna tijela vlasti i civilno društvo u učinkovitom reagiranju na ovakve vrste incidenata. Incidenti učinjeni iz mržnje su često nasilna izražavanja netolerancije koja ulijevaju strah i unose razdor u zajednice. Ključno pitanje u borbi protiv ovih incidenata je rješavanje problema predrasuda koji leži u osnovi ovih razdirućih djela. Monitor mržnje sadrži mjesečni pregled incidenata i reakcija na te incidente na cijelom teritoriju BiH.

23 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 4/03, Mاستriht, 2. prosinca 2003.

24 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 9/09, Atina, 1. – 2. prosinca 2009.

3.

MOTIVI KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE²⁵

Iako su žrtve najčešće članovi_ice manjinskih zajednica, svatko može biti žrtva kaznenog djela učinjenog iz mržnje. Imovina koja pripada ili se dovodi u vezu sa zajednicom, kao što su vjerski objekti, također je meta kaznenih djela učinjenih iz mržnje.

Sa svim kaznenim djelima učinjenim iz mržnje mora se postupati podjednako ozbiljno, bez obzira na to tko je žrtva, a tko počinitelj_ica.

Identificiranje društvenih skupina prema kojima su najčešće usmjerena kaznena djela učinjena iz mržnje i određivanje zaštićenih karakteristika svakako je najvažniji dio borbe protiv ovakvih kaznenih djela te osnova za donošenje odredbi kojima se ona reguliraju.

Zaštićene karakteristike određuju se prema potrebama i specifičnostima društva i država u kojima se regulira kazneno djelo učinjeno iz mržnje, prilikom čega se u obzir uzimaju različiti čimbenici od najvidljivijih i najprimjetnijih karakteristika koje izdvajaju neku skupinu osoba do trenutnih događanja u društvu i dugotrajne neravnopravnosti i diskriminacije određenih društvenih skupina. Zakonima većine zemalja zaštićene su karakteristike kao što su rasa, nacionalnost, etnicitet i religijska pripadnost, a veoma često se ovoj listi dodaju i invaliditet, spol, rod, seksualna orijentacija, spolne karakteristike i rodni identitet.

Počinitelji_ice kaznenih djela iz mržnje ova djela izvršavaju na osnovi vlastite percepcije onoga što žrtve ili određena imovina predstavljaju. Tako

²⁵ Napomena – poglavlje koje slijedi u cijelosti je preuzeto iz: Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu (priređili Blažević, J. i Vasić, V), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016., str. 9 – 12.

se može dogoditi da ovo kazneno djelo bude izvršeno na osnovi pogrešne **pretpostavke počinitelja_ice o identitetu žrtve**. Prilikom reguliranja ali i procesuiranja kaznenih djela učinjenih iz mržnje bitno je eksplicitno naglasiti da motiv počinitelja_ice može biti i stvarna i pretpostavljena karakteristika žrtve, te da je za postojanje ovog djela bitna percepcija i počinitelja_ice o žrtvi bez obzira odražava li ona zaista identitet žrtve.

Žrtve kaznenih djela učinjenih iz mržnje mogu biti i osobe koje su **privatno ili profesionalno povezane s pojedincima_kama ili skupinom osoba koje počinitelj_ica negativno percipira** zbog neke njihove karakteristike. Ovakva kaznena djela često su usmjerena prema građanima_kama, članovima_cama civilnog društva i organizacijama koje podržavaju ili rade na ljudskim pravima marginaliziranih skupina.

Vrlo često motiv ovih kaznenih djela može činiti i **više od jedne zaštitne karakteristike**, npr. počinitelj_ica predrasude prema žrtvi može imati i na osnovi njene etničke ili nacionalne pripadnosti, i na osnovi vjere koju ona prakticira. Kazneno djelo učinjeno iz mržnje je svako kazneno djelo kod koga je djelomična ili isključiva pobuda za izvršenje bila mržnja, odnosno netrpeljivost ili predrasuda prema oštećenoj osobi ili imovini, koja je zasnovana na njegovoj_njenoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osobnoj karakteristici, odnosno osobnoj karakteristici s kojom se oštećeni_a dovodi u vezu, kao što su nacionalna ili etnička pripadnost, boja kože, vjerska uvjerenja, spol, seksualna orijentacija, invaliditet, zdravstveno stanje, rodni identitet, spolne karakteristike, jezik ili neka druga osobna karakteristika.

Dakle žrtva **kaznenog djela** učinjenog iz mržnje može biti svaka osoba ili **skupina osoba koja posjeduje neku od navedenih zaštićenih karakteristika ili je povezana s takvim osobama**. U cilju boljeg razumijevanja koje su to ranjive skupine koje se reguliranjem kaznenih djela pokušavaju zaštititi, nužno je definirati navedene zaštićene karakteristike.

Rasa je okvirni pojam koji se koristi da obuhvati veliku i rasprostranjenu skupinu ljudi sa zajedničkim precima, etničkim ili nacionalnim podrijetlom, fizičkim sličnostima i bojom kože. Bitno je naglasiti da je rasa neprecizan društveni konstrukt koji nema uporište u znanstvenim saznanjima i istraživanjima.

Etnička skupina je društveno definirana kategorija ljudi koji se međusobno identificiraju i od drugih skupina razlikuju po svojim karakteristikama kao što su religija, kultura, povijest, podrijetlo i jezik. Iako ponekada dolazi do preklapanja pojmova etniciteta i nacionalnosti, ova dva pojma treba razlikovati.

Nacionalnost u užem smislu podrazumijeva državljanstvo, tj. pravnu povezanost pojedinca_ke s određenom državom i ne ukazuje na njegovo_njeno etničko podrijetlo, dok u širem smislu može biti pokazatelj povezanosti pojedinca_ke ili skupine pojedinaca_ki s nacionalnom skupinom iz nekih drugih država.

Vjersko uvjerenje podrazumijeva set vjerovanja u vezi s ciljem, prirodom i svrhom nastanka svijeta i života, uključuju ritualne i ceremonijalne obrede kojima se vjera izražava, moralni kod ponašanja koji vjernike_ce obvezuje, izgradnju vjerskih objekata, postojanje vjerskih redova i hijerarhije, itd.

Jezik u smislu zaštićene karakteristike podrazumijeva sustav komunikacije koji se koristi u određenoj državi ili društvenoj skupini/zajednici.

Invaliditet je pojam kojim se označavaju oštećenja ili ograničenja aktivnosti i sudjelovanja. Oštećenje je problem u funkciji ili strukturi tijela; ograničenja aktivnosti su poteškoće s kojima se susreću pojedinci_ke u izvršavanju zadataka ili radnji; dok je ograničenje sudjelovanja problem koji pojedinci_ke doživljavaju prilikom sudjelovanja u određenim životnim situacijama. Invaliditet nije samo zdravstveni problem, on je kompleksni fenomen koji ukazuje na odnos između tijela pojedinca_ke i društva u kojem on_a živi.

Zdravstveno stanje predstavlja odsutnost ili postojanje neke bolesti, kao i očekivano trajanje života, različite manifestacije bolesti uključujući različita ograničenja funkcionalnosti i kvalitete života.

Spol je skup anatomskih, fizioloških i psiholoških karakteristike po kojima se među jedinkama iste vrste razlikuju muške, ženske i interspolne.

Spolne karakteristike mogu biti primarne i sekundarne. Primarne spolne karakteristike podrazumijevaju one s kojima se rađamo, dakle

kromosome, spolne hormone, spolne žlijezde, te vanjske i unutarnje genitalije. Sekundarne spolne karakteristike podrazumijevaju one koje su vidljive na tijelu i razvijaju se kasnije s dostizanjem spolne zrelosti kao što su razvoj grudi, rast dlaka na licu i tijelu, promjena glasa, itd. Spolne karakteristike obično se dijele na muške i ženske. Odstupanje spolnih karakteristika od tipične binarne podjele na muške i ženske naziva se interspolnost i ona može imati različite oblike.

Rod je društveni konstrukt kojim se obuhvaćaju društveno prihvaćene i stvorene ideje i pretpostavke o muževnosti i ženstvenosti.

Seksualnom orijentacijom označava se fizička, romantična, duhovna i emotivna privlačnost prema osobama istog, različitog ili oba spola. Seksualna orijentacija može biti heteroseksualna, homoseksualna ili biseksualna.

Heteroseksualnost je emotivna, seksualna, duhovna, romantična i/ili druga privlačnost prema osobama suprotnog spola.

Homoseksualnost je emotivna, seksualna, duhovna, romantična i/ili druga privlačnost prema osobama istog spola.

Biseksualnost je emotivna, seksualna, duhovna, romantična i/ili druga privlačnost prema osobama oba spola.

Aseksualnost je seksualna nezainteresiranost za druge osobe, koja ne isključuje emotivnu, duhovnu i druge privlačnosti.

Rodni identitet je dio osobnog identiteta i odnosi se na društvenu i osobnu percepciju svake osobe o pripadanju ili odstupanju (nepripadanju) od vlastitog biološkog spola. Rodni identitet se tiče samoidentifikacije svakog ljudskog bića i prevladava binarni koncept muškog i ženskog. Prema vlastitom doživljaju rodnog identiteta osobe mogu biti cisrodne i transrodne.

Transrodne osobe su osobe koje žele izraziti svoj rodni identitet na način drugačiji od uobičajenog izražavanja spola koji im je pripisan pri rođenju, i mogu se identificirati kao muškarci, žene, nijedno, oboje ili nešto drugo, a taj identitet ne mora biti usklađen s njihovim spolom. *Cisrodne osobe* su osobe čiji rodni identitet odgovara i zasniva se na njihovom biološkom spolu.

4.

ŽRTVE KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE²⁶

Kaznena djela učinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini najčešće su motivirana **etničkom, nacionalnom i/ili religijskom pripadnošću te seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom** žrtve. Ova kaznena djela često su usmjerena protiv sljedećih kategorija:

Povratničke zajednice

Povratnicima_ama se smatraju izbjeglice iz BiH ili raseljene osobe, državljani_ke BiH iz inozemstva, koji_e su u procesu povratka ili su se vratili_e u svoje ranije prebivalište. Povratničke zajednice su, često, izolirane i ugrožene.

Kaznena djela učinjena iz mržnje protiv ovih zajednica šalju snažnu poruku netrpeljivosti i izazivaju veliki strah te dodatno otežavaju proces asimilacije ovih osoba u sredinu u kojoj žive. Zbog ranijih sukoba i konflikata koji proizlaze iz nacionalnih, etničkih i vjerskih tenzija i netrpeljivosti, kao i diskriminacije koju trpe, pripadnici_e povratničkih zajednica mogu oklijevati kontaktirati ili se obratiti policiji i drugim državnim institucijama zbog straha od ponovne viktimizacije.

Vjerski i sakralni objekti

Sakralni i vjerski objekti podrazumijevaju objekte namijenjene za potrebe obavljanja religijskih obreda te smještaj religijskih dužnosnika.

26 Napomena – poglavlje koje slijedi u cijelosti je preuzeto iz: Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu (priređili Blažević, J. i Vasić, V), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016., str. 12 – 15.

Najčešći napadi na vjerske i sakralne objekte događaju se nad objektima vjerske zajednice koja je manjina na području gdje se napad dogodio. Napadi na ove objekte, ali i privatnu imovinu članova_ica manjinskih zajednica, jednako kao i napadi na povratničke zajednice, šalju poruke netrpeljivosti i ranjivosti te pojačavaju atmosferu straha i produbljuju nepovjerenje između društvenih skupina.

Pripadnici_e seksualnih i rodni manjina

Pripadnicima_ama seksualnih i rodni manjina smatraju se one osobe čija je seksualna orijentacija drugačija od heteroseksualne i čiji rodni identitet ili spolne karakteristike ne odgovaraju društveno prihvaćenoj binarnoj podjeli na muško i žensko. Pripadnici_e ovih skupina posebno su ranjivi_e; napadi na njih često se događaju na javnim mjestima.

Napadi na ove osobe, zbog diskriminacije i opresije koju su trpjele kroz povijest te neravnopravnog položaja u kojem se nalaze i netolerantnog stava bh. društva, doprinose zatvorenosti i nepovjerenju zajednice u državne institucije te neprijavlivanju kaznenih djela. Stigma koju ove osobe trpe u društvu još više otežava njihovu komunikaciju i ostvarivanje kontakta s državnim institucijama zbog potencijalnih negativnih posljedica koje dodatno autiranje može imati na njihov život (veću vidljivost, odbacivanje sredine, obitelji, prijatelja_ica, diskriminaciju na radnom mjestu, nasilje). Autiranje (coming out) podrazumijeva javno i otvoreno istupanje i afirmiranje vlastite seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Pojam seksualne i rodne manjine obuhvaća lezbejke, gej muškarce, biseksualne, interpolne i transrodne osobe.

Lezbejka je žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene.

Gej muškarac je muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače isključivo drugi muškarci. *Biseksualna osoba* je osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama oba spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba spola.

Interspolnim osobama smatraju se osobe čije spolne karakteristike, uključujući kromosome, gonade i genitalije, odstupaju od tipične, binarne podijele na muška i ženska tijela. Interspolne osobe, kao i muške i ženske

osobe, imaju svoju seksualnu orijentaciju i rodni identitet. U prošlosti ove osobe su često nazivane hermafroditima, ali se ovaj termin smatra diskriminatorskim i medicinski potpuno neispravnim.

Transrodna osoba je ona osoba koja osjeća, preferira ili bira da predstavi sebe drugačije od očekivanih rodni uloga koje joj tradicionalno pripadaju na osnovi spola dodijeljenog pri rođenju, bilo kroz način odijevanja, način govora, manirizme, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i na osobe koje se ne identificiraju oznakama muško i žensko, zatim transeksualne osobe, transvestite_kinje i cross-dresser osobe. Transrodnost je dakle krovni termin koji, između ostalog, uključuje:

Transvestite_kinje – osobe koje vole da nose odjeću drugog spola. Transvestitija, tj. preoblačenje, nije povezano sa seksualnom orijentacijom osoba koje se preoblače.

Cross-dressing – povremeno oblačenje odjeće koja je tradicionalno dodijeljena drugom spolu. *Cross-dresser osobe* – osobe koje su obično zadovoljne svojim pripisanim spolom, a odjeću suprotnog spola oblače iz nekih drugih razloga (vlastito zadovoljstvo, umjetničke svrhe, itd.).

Drag – termin koji se odnosi na kostime i prerusavanje u odjeću drugog spola ili roda, koji obuhvaća drag queens – muškarce koji simuliraju žene, i drag kings – žene koje simuliraju muškarce.

Transeksualne osobe – osobe koje imaju jasnu želju i namjeru da prilagode svoj spol svom rodnom identitetu, kao i osobe koje su djelomično ili potpuno modificirale (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili spolni identitet i osjećaj sebe.

Nacionalne manjine

Prema Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, nacionalnom manjinom se smatra dio državljanica BiH koji_e ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog podrijetla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja.

Ovim zakonom državi se predviđa obveza zaštite ravnopravnosti i ljudskih prava: **Albanaca_ki, Crnogoraca_ki, Čeha_inja, Talijana_ki, Jevreja_ki, Mađara_ica, Makedonaca_ki, Nijemaca_Njemica, Poljaka_inja, Roma_kinja, Rumunja_ki, Rusa_kinja, Rusina_ki, Slovaka_inja, Slovenaca_ki, Turaka_inja i Ukrajinaca_ki**, ali i drugih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Kaznena djela učinjena iz mržnje prema nacionalnim manjinama često ostaju neprijavljena, zbog veoma prisutnih stereotipa i predrasuda koje dovode do njihovog nepovoljnog položaja. Ove društvene skupine često nemaju sredstava ili im je onemogućen pristup mehanizmima za zaštitu ljudskih prava, ili zbog prethodno doživljenog zlostavljanja, etničkog profiliranja i diskriminacije od različitih državnih službenika_ca nemaju povjerenja u državna tijela. Također, nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini susreću se s nizom poteškoća pri realiziranju svojih temeljnih ljudskih prava, posebno u oblastima stanovanja, privatnog vlasništva, zdravstvene zaštite, zapošljavanja i obrazovanja.

Kao i povratnici_e, i nacionalne manjine zbog ranijih negativnih iskustava s državnim institucijama, marginaliziranosti, netrpeljivosti i netolerantnosti bh. društva u odnosu prema njima, diskriminacije koju trpe, ali i straha od ponovne viktimizacije, mogu oklijevati da kontaktiraju ili se obrate policiji i državnim institucijama u slučajevima kaznenih djela učinjenih iz mržnje.

4.1. Povratničke zajednice²⁷

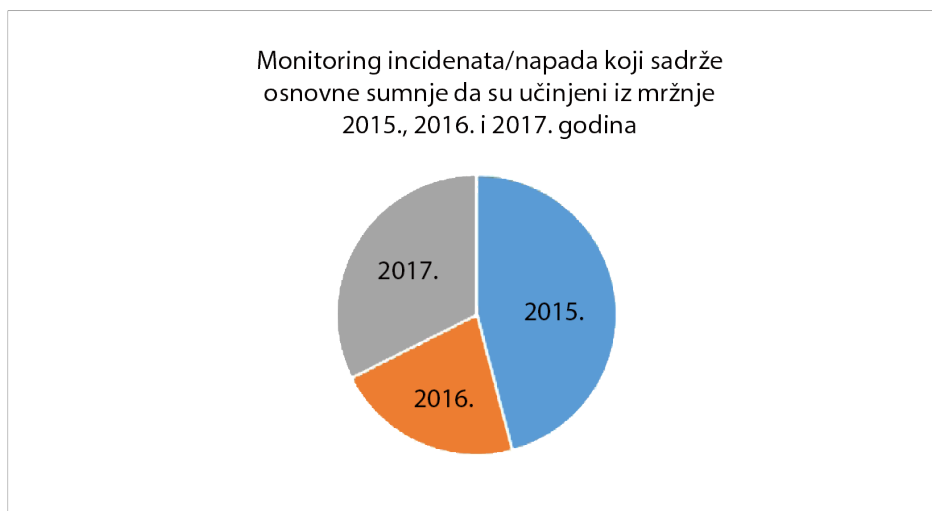
U poglavlju koje slijedi predstavljeni su podaci koji se odnose na nasilje nad povratničkim zajednicama u razdoblju od 2014. do 2018. godine. Radi što vjerodostojnijeg predstavljanja podataka, dan je pregled najznačajnijih slučajeva koje je dokumentirala i pratila Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) za navedeno razdoblje. Također, bitno je napomenuti da u ovom dijelu predstavljamo samo one slučajeve koji su prijavljeni policiji i koje je policija zabilježila. Naime, broj incidenata je *de facto* veći,

27 Predstavljene podatke za ovo izvješće dostavilo je udruženje građana Asocijacija za demokratske inicijative, o kojem više možete pronaći na: <http://adi.org.ba/>.

ali žrtve ih nisu prijavile policiji zbog nepovjerenja i straha.

U razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine ADI je zabilježio ukupno 11 slučajeva incidenata i kaznenih djela motiviranih predrasudama nad povratničkim zajednicama.

U 2015. godini ADI je zabilježio 17 incidenata/napada koji su sadržavali osnove sumnje da su učinjena iz mržnje. U 2016. godini ADI je zabilježio osam incidenata/napada, a u 2017. godini 12.

Podatci monitoringa Asocijacije za demokratske inicijative (ADI) Sarajevo,

http://adi.org.ba/?page_id=1892

Kao što možemo vidjeti za razdoblje od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine, ne uviđa se dominantni trend. Duplo manji broj prijave zabilježen je 2016. godine u odnosu na 2015. godinu, dok je za razdoblje 2017. i 2018. godine zabilježen skoro isti broj incidenata/napada nad povratničkim zajednicama, a ipak veći u odnosu na 2016. godinu. Potrebno je naglasiti da žrtve, zbog straha, ne prijavljuju sve incidente/napade kojima su bile izložene. Zbog toga, u većini zabilježenih incidenata/napada, policija je izašla na teren i sačinila zapisnik. Međutim, većina zabilježenih incidenata/napada je prošla nekažnjeno.

U nastavku dajemo pregled najznačajnijih slučajeva monitoringa koji je radio ADI:

Monitoring predmeta br. 1

U travnju 2014. godine, Nezira Dardagana i njegovog sina su na putu do zborničke džamije sačekala trojica ljudi i brutalno pretukla. Sve se dogodilo na Bajram, kada su njih dvojica krenula na bajram-namaz. Prvo su bili verbalno napadnuti, uz uzvike „Ovo je srpska džamija!“ Njegov sin nije mogao da mu pomogne. Nezir je nakon prvog udarca vjerojatno izgubio svijest, jer se ničega ne sjeća. Nekoliko mjeseci poslije Nezir je doživio srčani, a nakon toga i moždani udar. Godinu dana kasnije, Okružni sud u Bijeljini je donio presudu kojom je utvrdio da je Ranko Zekić „iz mržnje“ napao Nezira Dardagana i nanio mu teške ozljede. Međutim, prilikom odmjeravanja visine kazne, iako to zakon drugačije propisuje, dosudio mu je kaznu ispod zakonskog minimuma (tri mjeseca zatvorske kazne). Nakon uložene žalbe tužitelja Okružnog tužilaštva u Bijeljini i reakcije Koalicije za borbu protiv govora mržnje i zločina iz mržnje, Okružni sud u Bijeljini dva mjeseca poslije djelomično uvažava žalbu tužitelja i osuđuje Ranka Zekića na šest mjeseci zatvora. Nezir Dardagan je ostao invalid nakon napada. U prosincu 2017. godine Nezir Dardagan je nakon duge i teške bolesti preminuo.

Monitoring predmeta br. 2

U siječnju 2016. godine, nepoznata osoba je pucala na Čaršijsku džamiju, pri čemu je razbijeno staklo, oštećen oluk i zid. Čaršijska džamija u Janji je obnovljena 2005. godine i od tada je bila izložena sličnim napadima, a počinitelji prethodnih napada nisu nikada kažnjeni.

Monitoring predmeta br. 3

Skupina mladića (osam osoba) je u noći 14./15. kolovoza 2015. godine konzumirala alkohol u većem broju ugostiteljskih objekata na području Posušja, a potom su se dogovorili da odu u selo Omerovići kod Tomislavgrada kako bi „dignuli džamiju u zrak“ i prestrašili tamošnje stanovnike. Kupili su bocu plina koja se koristi u kućanstvima i potom su se u dva vozila uputili ka Omerovićima. Ispred ulaznih vrata dvorišta džamije ostavili su plinsku bocu iz koje su povremeno ispuštali plin. U međuvremenu su staklenom bocom razbili zadnje vjetrobransko staklo na vozilu Passat u vlasništvu Seme Nuhić, a nakon toga su se vozilima odvezli ispred kuće Zajima Đulića. Uz galamu, mještanima su psovali

„balijsku majku“ te im upućivali prijete govoreći „gotovi ste“. Presuda je donesena 8. travnja 2018. godine u Općinskom sudu u Livnu. Osuđeni su uvjetno na godinu dana zatvora s rokom kušnje od dvije godine. Kazna se neće izvršiti ako spomenuti u naredne dvije godine ne počine neko novo kazneno djelo.

Monitoring predmeta br. 4

U noći s 23. na 24. lipnja 2018. godine jedna ili više nepoznatih osoba zapalile su unutarnji dio crkve Rođenja Presvete Bogorodice u visočkom naselju Čekrekčije (Čekrčići). Na lice mjesta je izašao protojerej Miljan Rađenović i pripadnici_e Policijske stanice Visoko koji_e su izvršili_e očevid. Istraga je u tijeku.²⁸

Monitoring predmeta br. 5²⁹

Nepoznate osobe u lipnju 2018. godine su ispisale uvredljive antisemitske grafite na i u ulazu stambenih zgrada u kojima žive članovi_ice jevrejske zajednice u Tuzli i Sarajevu. Fotografije ovih vandalskih djela putem svog Facebook profila podijelio je hazan Jevrejske općine u Sarajevu Igor Kožemjakin, uz apel nadležnima da identificiraju i kazne počinitelje sukladno zakonu. Policija još uvijek traga za počiniteljima.

Z a k l j u č a k / p r e p o r u k e

Uzimajući u obzir značaj koji kaznena djela učinjena iz mržnje imaju na društvo i na poštovanje osnovnih ljudskih prava, kao i navedene primjere, može se zaključiti da je nužno usmjeriti domaći zakonodavno-pravni okvir k većoj zaštiti žrtava. Postojeća sudska praksa u ovoj oblasti je veoma oskudna, gotovo nepostojeća. Također, kazne kao u navedenom predmetu koji je bio pred Općinskim sudom u Livnu ne opravdavaju svrhu kaznenog gonjenja i postoji opasnost da će žrtvi i počinitelju_ici na taj način biti upućena poruka kako država ne pridaje veliki značaj mržnji koja je uzrokovala zločin. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti i obuci postupajućih tužitelja_ica, zamjenika_ca tužitelja_ica, ali i

28 Radiosarajevo.ba (2018), Zapaljena unutrašnjost pravoslavne crkve kod Visokog

29 M. M. (2018), Sarajevo i Tuzla: Ispisani antisemitski grafiti u objektima gdje žive Jevreji

sudaca_sutkinja i policijskih službenika_ca u identificiranju i dokazivanju zločina iz mržnje.

Kroz dosadašnju praksu monitoringa, može se zaključiti da pravosuđe ne razumije pojam kaznenih djela učinjenih iz mržnje i njihov utjecaj kako za žrtvu, tako i za čitavu ranjivu skupinu kojoj žrtva pripada. Nerijetko, što je i bio slučaj s navedenim predmetima, žrtvama su ostajale trajne psihološke posljedice, dok bi počinitelji_ce kaznenih djela iz mržnje, u najvećem broju slučajeva, ostajali_e N.N. osobe. Dodatno, u nekim slučajevima žrtva nije dobila ni moralnu satisfakciju u smislu kaznene osude, ni građansko-pravnu satisfakciju (zbog nemogućnosti pokretanja imovinskopravnog zahtjeva). Odsustvo pravnog sredstva/neučinkovito pravno sredstvo, neučinkovito provođenje istrage, neispitivanje motiva za izvršenje kaznenog djela, odlaganje kaznenog gonjenja počinitelja_ice, dužina trajanja istrage samo su neki od problema s kojima se žrtve susreću.

4.2. LGBTI osobe³⁰

4.2.1. Kaznena djela učinjena iz mržnje nad LGBTI osobama

Institucionalno (ne)djelovanje

Sarajevski otvoreni centar je krajem prošle i početkom ove godine slao upite svim općinskim/osnovnim, kantonalnim/okružnim sudovima u BiH u vezi s brojem slučajeva kaznenih djela učinjenih iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika (SORISK), procesuiranih pred njima. Prema informacijama koje su dostavili, nijedan od sudova u BiH nije se susretao s ovim kaznenim djelima.³¹

SOC je 2017. godine dokumentirao **31 slučaj kaznenih djela i incidenata**

30 Parafrazirano: Rozi izvještaj 2018. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Vasić, V., Bošnjak, E., Pandurević, D., Isić, L., Blažević, J. i Huremović, L.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2018., str. 24 – 26.

31 Dopisi su upućeni na 48 sudova u BiH, a 35 sudova je dostavilo odgovore.

motiviranih predrasudama na osnovi SORISK-a.

Od samog početka 2017. godine, kao posebno zabrinjavajuće tendencije, pojavili su se **porast nasilja u obitelji, izražavanje homofobije i transfobije i međuvršnjačko nasilje** u obrazovnim institucijama. Ovi trendovi, kao i neprimjeren odgovor nadležnih institucija na njih, nastavljaju se, nažalost, iz prethodne dvije godine.

Od 31 slučaja, dokumentirana od siječnja do prosinca 2017. godine, **11 je slučajeva nasilja u obitelji**, koji su varirali od prijetnji i ucjena, bespravnog oduzimanja slobode i zabrana kretanja, nasilja i nanošenja tjelesnih ozljeda, do prisilnog liječenja. Počinitelji_ce u svim ovim slučajevima većinom su bili_e roditelji ili braća i sestre, uz potporu šire obitelji. Najekstremniji zabilježeni slučaj nasilja bilo je dugogodišnje nasilje, koje su svakodnevno vršili otac i majka, iskorištavajući činjenicu da osoba nije ekonomski samostalna i da ne može jednostavno napustiti obiteljski dom. Nasilje je započelo u ranoj dobi, po autiranju same osobe, i nastavilo se kao stalni obrazac obiteljskog odnosa.

Homofobno i transfobno međuvršnjačko nasilje bilo je kontinuirani problem i u 2017. godini (**osam slučajeva**). Iako su neki slučajevi prijavljeni nadležnim ministarstvima unutarnjih poslova i centrima za socijalni rad, i dalje je evidentan nedostatak konkretnog institucionalnog plana za suzbijanje međuvršnjačkog nasilja i razvijanje inkluzivne i tolerantne obrazovne sredine, koja bi uključivala i LGBTI perspektivu.

Osam slučajeva nasilja zabilježeno je i prema LGBTI aktivistima_kinjama, a kao posebna kategorija pojavilo se i **policijsko nasilje prema LGBTI osobama u dva slučaja** u 2017. godini.

U razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine SOC je zabilježio ukupno 25 slučajeva incidenata i kaznenih djela motiviranih predrasudama na osnovi SORISK-a.

Kao zabrinjavajuća tendencija, od početka 2017. godine pojavili su se i porast nasilja u obitelji, izražavanje homofobije i transfobije i međuvršnjačko nasilje u obrazovnim institucijama. Ovi trendovi, kao i neprimjeren odgovor nadležnih institucija na njih, nastavljaju se iz prethodne dvije godine.

Potrebno je naglasiti da žrtve, zbog straha, ne prijavljuju sve incidente/napade kojima su bile izložene. Razlozi zbog kojih se nasilje ne prijavljuje, kako je već spomenuto, jesu nepovjerenje u službene osobe, njihova nesenzibiliziranost, needuciranost i nedostatak profesionalnog pristupa (postojanje predrasuda) prema LGBTI osobama. Nadalje, LGBTI osobe se boje i prisilnog/nepoželjnog autiranja i posljedica koje ono može izazvati unutar njihovih obitelji. Još jedan razlog je i činjenica da izostaje sustavna reakcija ili je postupanje nadležnih institucija neprimjereno što stvara osjećaj nepovjerenja u policiju i pravosudni sustav.

U istraživanju problema i potreba zajednice Sarajevskog otvorenog centra iz 2017. godine, pokazalo se da 60,9% LGBTI osoba strahuje za svoju sigurnost zbog toga što su LGBTI osobe, te se ne osjećaju primjereno zaštićenima niti im je osiguran minimum zaštite. Zbog SORISK-a, 25,4% (svaka 4. osoba) ispitanika_ca istraživanja doživjelo je nasilje. Od toga je 32,5% homoseksualnih (gej) muškaraca i 28% biseksualnih muškaraca iskusilo nasilje naspram 17% homoseksualnih žena (lezbejki) i 18,3% biseksualnih žena.

Dvije trećine ispitanih transrodnih osoba doživjelo je nasilje. Od toga, transfobne komentare primalo je 66,7% ispitanih transrodnih osoba, dok je transfobno verbalno zlostavljanje pretrpjelo 55,6% ispitanih. Naročito je zabrinjavajuće da je seksualno zlostavljanje doživjelo pet od ukupno 18 transrodnih ispitanika_ca.

LGBTI osobe primjenjuju različite strategije izbjegavanja potencijalnih opasnosti iz straha od nasilja: čak 69,4% njih krije svoj LGBTI identitet, oko 55% ih izbjegava neka mjesta jer ih doživljava nesigurnim za LGBTI osobe, dok 19,4% izbjegava masovna okupljanja. Njih 12,5% izbjegavaju šetati sami_e, 7,4% ne koristi javni prijevoz, a skoro 7% ispitanika_ca izbjegava izlaske iz kuće iz straha za svoju sigurnost, što može biti okvalificirano kao ekstremni slučaj samoizolacije uslijed ovog straha.

4.2.2. Govor mržnje prema LGBTI osobama

*Pravna regulacija*³²

U lipnju 2017. godine Narodna skupština Republike Srpske usvojila je Krivični zakon Republike Srpske kojim je, između ostalog, regulirano kazneno djelo javno izazivanje i poticanje nasilja i mržnje, što Republiku Srpsku čini prvom administrativnom jedinicom u BiH koja sankcionira poticanje na mržnju, govor mržnje i nasilje prema LGBTI osobama, ali i drugim marginaliziranim skupinama u BiH. Javno izazivanje i poticanje na nasilje i mržnju tako je zabranjeno na osnovi „**nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, pola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina.**“

Odredbe kojima se sankcioniraju poticanje na mržnju, govor mržnje i nasilje sadržane su i u kaznenim zakonima Federacije BiH i Brčko distrikta, ali su, nažalost, ograničene isključivo na zabranu izazivanja mržnje i poticanja na nasilje na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi. Ovakvim zakonskim okvirom nemoguće je sankcionirati poticanje na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama koje prevladava na internetskim portalima i društvenim mrežama, a koje nerijetko preraste u diskriminaciju i kaznena djela učinjena iz mržnje. Kazneni zakoni Federacije BiH i Brčko distrikta, dakle, trebali bi biti izmijenjeni na način na koji je to učinjeno u Republici Srpskoj.

Dokumentirani slučajevi

SOC je 2017. godine dokumentirao ukupno 83 slučaja govora mržnje i pozivanja na nasilje i mržnju.

U razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine SOC je zabilježio ukupno 59 slučajeva govora mržnje i pozivanja na nasilje i mržnju.

Od ukupnog broja dokumentiranih slučajeva, većina ih je prevladavala

³² Napomena – poglavlje preuzeto iz: Rozi izvještaj 2018. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Vasić, V., Bošnjak, E., Pandurević, D., Isić, L., Blažević, J. i Huremović, L.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2018., str. 23.

u online medijima – portalima, na kojima je ispod objavljenih članaka ostavljen prostor gdje su registrirani_e članovi_ice mogli_e ostavljati komentare, koji su u najvećem broju slučajeva sadržavali govor mržnje usmjeren prema LGBTBI osobama.

Z a k l j u č a k / p r e p o r u k e

Potrebno je izmijeniti i dopuniti kaznene zakone Federacije BiH i Brčko distrikta, te odredbe o poticanju na mržnju i nasilje proširiti tako da uključuju i SORISK kao zaštićene osnove.

S ciljem borbe protiv homofobije i predrasuda unutar institucija, potrebno je konstantno educirati i informirati policijske službenike_ce, tužitelje_ice, suce_sutkinje i državne službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje i poticanju na mržnju i nasilje prema LGBTBI osobama.

Treba unaprijediti suradnju policije i pravosuđa u procesuiranju kaznenih djela učinjenih iz mržnje nad LGBTBI osobama kroz usvajanje protokola o postupanju u slučajevima ovih kaznenih djela, u kojima bi se nadležne institucije obvezale na zajedničku suradnju, ali i suradnju s civilnim sektorom što bi doprinijelo otkrivanju i primjerenom procesuiranju ovih kaznenih djela, te sustavno prikupljati podatke o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje na osnovi roda, ali i SORISK-a.

Potrebno je uvesti LGBTBI inkluzivne module u nastavne planove i programe pravnih fakulteta i policijskih akademija, te u permanentne i specijalističke programe obuke policijskih službenika_ca i ispите za državnu službu.

Nužno je osigurati učinkovitu i brzu istragu u slučajevima kaznenih djela učinjenih iz mržnje, naročito kada ih počine službenici_e koji_e provode zakone.

Treba imenovati kontakt osobe za incidente i kaznena djela koja su povezana s mržnjom u svim policijskim stanicama i tužiteljstvima.

Potrebno je razviti program borbe protiv međuvršnjačkog nasilja

u osnovnim i srednjim školama, koji će obuhvatiti i homofobno i transfobno nasilje, kao i programe promidžbe tolerancije i stvaranja inkluzivnog obrazovnog sustava.

Nužno je educirati visokoškolsko/akademsko osoblje kako bi se ono senzibiliziralo za rad s LGBTI osobama, te prepoznalo, osudilo i izbjeglo govor mržnje prema LGBTI osobama.

5. DOBRE PRAKSE³³

Obuka za tužitelje_ice Kantonalnog tužiteljstva Kantona Sarajevo i imenovanje kontakt osobe za kaznena djela učinjena nad LGBTI osobama

U studenom 2017. godine, po prvi put je ostvarena izravna suradnja između Kantonalnog tužiteljstva Kantona Sarajevo i Sarajevskog otvorenog centra. Suradnja je započela održavanjem obuke o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje za 32 tužitelja_ice i stručna_e suradnika_ce ove pravosudne institucije.

Od kada SOC radi s pravosuđem, ovo je bilo prvi put da je jedna pravosudna ustanova odredila ovako veliki broj svojih predstavnika_ca za obuku. Cilj je bio senzibilizirati i upoznati tužitelje_ice s učinkovitim načinima zaštite i procesuiranja kršenja ljudskih prava na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika (SORISK) u BiH, sukladno domaćim pravnim propisima, a poštujući međunarodne i regionalne pravne standarde, te s unapređenjem kaznenog zakonodavstva i prakse u oblasti zaštite ljudskih prava s naglaskom na LGBTI osobe kao marginaliziranu društvenu skupinu.

Ostvarena suradnja je doprinijela imenovanju kontakt osobe – kantonalne tužiteljice – za rad s LGBTI osobama žrtvama kaznenih djela učinjenih iz mržnje. Ovo imenovanje znači da LGBTI osobe koje su bile izložene kaznenim djelima zbog SORISK-a mogu izravno otići u Kantonalno tužiteljstvo KS-a i prijaviti slučajeve imenovanoj tužiteljici. Također, uslijed ostvarene suradnje, konačno je pokrenut i slučaj napada na festival Merlinka 2014. godine pred Općinskim sudom u Sarajevu.

33 Parafrazirano: Rozi izvještaj 2018. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Vasić, V., Bošnjak, E., Pandurević, D., Isić, L., Blažević, J. i Huremović, L.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2018., str. 11 – 12.

Suradnja s Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo na senzibilizaciji lokalnih institucija za rad s LGBTI osobama

U 2017. godini po prvi put ostvarena je suradnja između SOC-a i Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, a rezultirala je educiranjem predstavnika_ca Ministarstva te resornih ustanova, ali i zajedničkim razvijanjem Plana mjera za ravnopravnost, ljudskih prava žena i LGBTI osoba u Kantonu Sarajevo, koji će doprinijeti unapređenju kvalitete života i zaštite LGBTI osoba i žena od diskriminacije na institucionalnoj razini.

Educiranje predstavnika_ca Ministarstva i stručnog osoblja resornih ustanova Ministarstva doprinijelo je poboljšanju njihovog rada, ali i senzibiliziranju za probleme s kojima se LGBTI osobe i žene suočavaju. Stručno osoblje resornih ustanova Ministarstva, zahvaljujući navedenoj suradnji, primjereno prepoznaje motive vršenja obiteljskog nasilja nad LGBTI osobama. Budući da je od početka 2017. godine zabilježena tendencija porasta obiteljskog nasilja, suradnja se ogleda i u prepoznavanju SOC-a kao partnera u rješavanju nedoumica pojedinačnih slučajeva obiteljskog nasilja kada su žrtve LGBTI osobe.

Edukacija policijskih službenika_ca, tužitelja_ica i sudaca_sutkinja

Kada su u pitanju policijske agencije i pravosudni sektor, Sarajevski otvoreni centar posljednjih nekoliko godina intenzivno radi na senzibiliziranju, ali i razvijanju različitih programa edukacije policijskih službenika_ca, tužitelja_ica i sudaca_sutkinja o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. U nastavku je kronološki prikaz aktivnosti po godinama:

- Od 2014. godine organiziramo edukacije za policijske službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama u Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Po prvi put SOC je zagovarao da se u permanentnu obuku uključi modul o

kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama, za osoblje Ministarstva (1500 policijskih službenika_ca je prošlo ovaj vid edukacije).

- 2014. godine smo ostvarili kontakt s policijskim službenicima_ama, s ciljem uspostavljanja bolje veze između policijskih službenika_ca iz četiri policijske stanice i LGBTI osoba, žrtava.
- Od 2015. godine aktivna je suradnja sa svim kantonalnim MUP-ovima na teritoriju Federacije BiH, odnosno edukacija za policijske službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. To znači da su ove godine provedene edukacije u svim kantonalnim MUP-ovima.
- 2016. godine SOC je uspješno zagovarao sa svim kantonalnim MUP-ovima da u svoje permanentne obuke uključe modul o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje na teritoriju cijele Federacije BiH.
- 2016. godine SOC je organizirao *Train The Trainer* obuku za policijske službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje na teritoriju Federacije BiH, u svim kantonima. Ovo je bio prvi put da je netko pristupio policijskim službenicima_ama na ovaj način, kada je u pitanju tematika kaznenih djela učinjenih iz mržnje.
- 2016. godine SOC je organizirao edukaciju o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama za predstavnike_ce Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova (FMUP), Federalne uprave policije (FUP), Policijske akademije FBiH i Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH.
- 2017. i 2018. godine svi su kantonalni MUP-ovi, kao rezultat SOC-ove zagovaračke inicijative, proveli edukacije policijskih službenika_ca o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje.
- Od 2012. godine SOC radi na podizanju svijesti javnosti i nadležnih vlasti o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje i njegovim negativnim posljedicama. SOC je 2013. godine kreirao prijedlog amandmana na Krivični zakon Federacije BiH u kojem se kaznena djela učinjena iz mržnje primjereno definiraju, uz poticanje na mržnju i netoleranciju. Amandmani su usvojeni u Parlamentu FBiH u travnju 2016. godine.
- Od 2014. godine SOC u suradnji s Centrom za edukaciju sudaca i tužitelja FBiH (CEST FBiH) svake godine kontinuirano educira tužitelje_ice i suce_sutkinje o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, s posebnim naglaskom na suzbijanje diskriminacije i nasilja nad LGBTI osobama.
- 2018. godine SOC je ostvario suradnju i s policijskim službenicima_ama Granične policije BiH i Ministarstva sigurnosti BiH održavanjem

edukacije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje.

- 2018. godine SOC je u suradnji s Misijom OSCE-a u BiH proveo zajedničke edukacije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje za policijske službenike_ice i tužitelje_ice Tuzlanskog i Sarajevskog kantona.
- 2018. godine SOC je u suradnji s Misijom OSCE-a u BiH proveo pet poludnevničkih obuka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje za pripadnike_ice marginaliziranih skupina u BiH (Romi_kinje, povratničke zajednice i LGBTI osobe), dok će se dodatne tri održati tijekom 2019. godine.
- 2018. godine SOC je uspješno zagovarao s Policijskom akademijom Federacije BiH da se u sklopu osnovne obuke na Akademiji uvrsti modul o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje u fondu od 50 nastavnih sati. Zagovaračka inicijativa je uspješno realizirana te će u razdoblju od dva mjeseca (veljača i ožujak 2019. g.) svi_e polaznici_e Akademije (generacija od 200 kadeta_kinja) i za čin policajac_ka i za čin mlađi_a inspektor_ica proći obuku o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje.

LITERATURA

- Bajraktarević Pajević, D. (2016), Istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za policiju. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
- Blagojević, B. (2010), Kulturno-geografski aspekt istraživanja govora mržnje na javnim površinama, 377 – 387. U: Duško Vejnović (ur.), Govor mržnje, Banja Luka: Defendologija, centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
- Bys, C., Filipović, Lj., Fruncillo, M., Hodžić, E., Lalić, V., Mehmedić, A., Pećanac, A., Sanctis, F., Smith, A. Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH. Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2014.
- Committee of Ministers Recommendation 97(20), 30 October 1997, Council of Europe
- Cvjetičanin, T., Sali-Terzić, S. i Dekić, S. (2010), Strategije isključivanja: govor mržnje u BH javnosti. Sarajevo: Mediacentar.
- De Sanctis, F. (2014), Značaj procesuiranja govora mržnje u postkonfliktnim državama: lekcije iz Bosne i Hercegovine i lekcije za Bosnu i Hercegovinu.
- European Commission against Racism and Intolerance., ECRI General policy recommendation No. 1: On combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance. 1996.
- Evropski savjet. Direktiva Europskog savjeta 2000/43 o primjeni principa jednakog tretmana među osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko porijeklo, Službeni list Europske unije 19. 7. 2000., L180/22.
- General Assembly of UN. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.
- Ivandić Ninković, S., Puljić B., Zločin iz mržnje u Bosni i Hercegovini: Brošura za građanke i građane, Asocijacija za demokratske inicijative, Sarajevo, 2014.
- Jeness, V. i Grattet, R. (2001), Making Hate a Crime: From Social Movement to Law Enforcement, New York: Russel Sage Foundation.
- Kivimäki, T., Kramer, M. i Pasch, P. (2012), The Dynamics of Conflict in the Multiethnic State of Bosnia and Herzegovina: Country

- Conflict-Analysis Study. 107 – 128.
- Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH, Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.
- „Krivični zakon Bosne i Hercegovine“. Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 40/15.
- „Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“. Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 45/04, 6/05 i 21/10.
- „Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine“. Službene novine Federacije BiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14.
- „Krivični zakon Republike Srpske“. Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 67/13 i 64/17.
- Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM, Procesuiranje zločina iz mržnje i govora mržnje u pravu Srbije i evropski standardi, Beograd, 2018.
- Lučić-Ćatić, M. i Bajrić, A. (2013), Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.
- Lučić-Ćatić, M., Bajraktarević Pajević, D. i Kavazović, M. (2017), Criminal Sanctions and Hate Crime in Bosnia and Herzegovina, Proceedings of the 8th International Scientific Conference Security Concepts and Policies – New Generation of Risks and Threats, Vol III, 294 – 301.
- Lučić-Ćatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Nedostaci kaznene politike Tužiteljstva BiH i Suda BiH u slučajevima zločina iz mržnje i govora mržnje. Pregledni naučni rad.
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, dostupno na: <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BRacialdiscrimination.pdf>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, dostupno na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/MedunarodniPakt%20B.pdf>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.
- Mešić, A., Zločini iz mržnje: pravna istorija. Diskriminacija.ba, 2013. <http://diskriminacija.ba/zlo%C4%8Dini-iz-mr%C5%BEenje-pravna-istorija>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.
- M. M. (2018), Sarajevo i Tuzla: Ispisani antisemitski grafiti u objektima gdje žive Jevreji, dostupno na: <https://faktor.ba/>

- vijest/sarajevo-i-tuzla-ispisani-antisemitski-grafiti-u-objektima-gdje-ive-jevreji-304238. Pristupljeno: 20. 7. 2018.
- Okvirna odluka Vijeća EU o borbi protiv određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije putem kaznenog prava, OJ L 328/55/2008.
- OSCE/ODIHR (2009), Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič. Varšava: OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR (2009), Preventing and Responding Hate Crimes: A resource Guide for NGOs in the OSCE Region. Warsaw: OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR (2010), Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za Bosnu i Hercegovinu. Varšava: OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR (2012), Tackling Hate Crimes: An analysis of bias-motivated incidents in Bosnia and Herzegovina with recommendations.
- Preporuka o općoj politici ECRI-a br. 10, dostupno na: https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/ecri-preporuka-br-10-2006-_2_.pdf. Pristupljeno: 20. 7. 2018.
- radiosarajevo.ba (2018), Zapaljena unutrašnjost pravoslavne crkve kod Visokog, dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/crna-hronika/zapaljena-unutrasnjost-pravoslavne-crkve-kod-visokog/304472>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.
- Županović, B. (2014), Govor mržnje i jezičke manipulacije u Bosni i Hercegovini, 114 – 123. U: Kako prevazići govor mržnje: Zbornik radova, Banja Luka: Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
- Blažević, J., Vasić, V., Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016.
- Vasić, V., Bošnjak, E., Pandurević, D., Isić, L., Blažević, J. i Huremović, L., Rozi izvještaj 2018. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2018.

O KOALICIJI ZA BORB PROTIV GOVORA MRŽNJE I ZLOČINA IZ MRŽNJE

Koalicija je oformljena početkom 2013. godine radi poboljšanja zakonskih okvira kojima bi se sankcionirali slučajevi govora i zločina iz mržnje.

Također, ona se zalaže i za implementaciju već postojećih zakona kojima su ova pitanja djelomično regulirana (kazneni zakoni Brčko distrikta, FBiH i RS-a, Zakon o zabrani diskriminacije BiH), aktivno radi na podizanju svijesti javnosti o tome što je zločin i govor iz mržnje, te koje ozbiljne posljedice oni imaju po bh. društvo.

Samo u 2013. godini u BiH je zabilježeno preko deset slučajeva zločina iz mržnje, od kojih su neki uključivali i fizičko nasilje, dok je Vijecu za tisak BiH prijavljeno preko 90 slučajeva govora mržnje u medijskom i javnom prostoru.

Kazneno djelo učinjeno iz mržnje je svaki vid nasilja ili kaznenog djela koje je učinjeno prema osobi ili skupini osoba zbog stvarnih i/ili pretpostavljenih karakteristika, a nasilje se može manifestirati kao fizičko, verbalno, psihičko nasilje, prijetnje koje osoba ili skupina osoba trpi samo zbog toga što pripada određenoj manjinskoj/ranjivoj skupini.

Govor mržnje je svaki javni pisani ili usmeni govor koji degradira, ponižava ili širi mržnju spram individue, skupine osoba ili zajednice koje se percipiraju kao „drugačije“ zbog svojih karakteristika. Komentari na online medijima i društvenim mrežama, javni govori i izjave političkih/religijskih vrhova, desničarskih organizacija, tiskani materijali, grafiti... jesu oblici javnog govora koji mogu huškati i/ili izravno pozivati na nasilje spram „drugih“ i „drugačijih“ ili ih omalovažavati zbog njihovih različitosti.

Motiv za govor mržnje ili kazneno djelo učinjeno iz mržnje jesu karakteristike, odnosno identiteti osobe ili skupine koja je meta napada – nacionalna ili etnička pripadnost, boja kože, vjerska uvjerenja, spol, seksualna orijentacija, invaliditet, rodni identitet, i drugo.

Koalicija okuplja dvanaest nevladinih organizacija koje su već godinama aktivne u promidžbi i zaštiti ljudskih prava te borbi protiv diskriminacije:

Asocijacija za demokratske inicijative
Centar za mlade KVART
Civil Rights Defenders
Fondacija CURE
Fondacija Mediacentar Sarajevo
Inicijativa mladih za ljudska prava Bosne i Hercegovine
Otaharin
Omladinska novinska asocijacija u BiH (ONA)
Sarajevski otvoreni centar
Udruga BH novinari
Vijeće za tisak BiH
Tuzlanski otvoreni centar

O ASOCIJACIJI ZA DEMOKRATSKE INICIJATIVE

Asocijacija za demokratske inicijative je nevladina organizacija sa sjedištem u Sarajevu (Zmaja od Bosne 8). Osnovni zadatak ADI-ja je unapređenje vladavine prava, promidžba zaštite ljudskih prava, EU integracija u Bosni i Hercegovini kroz jačanje praksi participativne demokracije i iniciranje partnerstava između civilnog društva, državnih institucija i privatnog sektora.

ADI ostvaruje svoje ciljeve kroz pripremu analiza javnih politika, implementaciju projekata i kampanja javnog zagovaranja te održavanje edukacijskih treninga. Jedan od posebnih ciljeva ADI-ja je potpora organizacijama civilnog društva u izgradnji njihovih institucionalnih kapaciteta i promidžbe njihove uloge u društvu.

ADI je implementirao veliki broj projekata u navedenim oblastima, a djelovao je i kao tajništvo Balkanske mreže za ljudska prava (Balkan Human Rights Network) koja je okupljala 44 nevladine organizacije s Balkana. Inicirao je kreiranje Mreže pravde u BiH koja danas okuplja 64 nevladine organizacije iz BiH koje djeluju u sektoru pravde te je dvije godine koordinirao rad ove mreže.

ADI je i jedna od pet nevladinih organizacija koje su potpisale *Memorandum o uspostavljanju mehanizama za praćenje i ocjenu provođenja Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini* s **Ministarstvom pravde u BiH**, kao predstavnikom sektora pravosuđa BiH, a na osnovi kojeg prati provedbu mjera i aktivnosti unutar stuba 1 – pravosuđe – spomenute strategije.

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBTI osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je neovisna, feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti LGBTI (lezbejke, gej, biseksualne, trans i interspolne) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. SOC također javno promiče ljudska prava LGBTI osoba i žena, te na državnoj, evropskoj i međunarodnoj razini zagovara unapređivanje zakonodavstva i javnih politika u Bosni i Hercegovini. Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na ravnopravnost LGBTI osoba i žena.

Pored psihosocijalnog i pravnog savjetovanja, nastavili_e smo voditi jedini LGBTI medij u državi – portal www.lgbti.ba. Organizirali_e smo treninge za policiju, tužiteljstva i sudove, te intenzivno radili_e na stvaranju lokalne institucionalne mreže potpore LGBTI osobama u Kantonu Sarajevo, unapređenju prijedloga regulacije biomedicinski potpomognute oplodnje u Federaciji BiH, pravima radnica u vezi s diskriminacijom na osnovi spola i rodiljnog dopusta, ali i podizanju svijesti o rodno zasnovanom nasilju u BiH. Tijekom 2017. godine nekoliko naših zakonodavnih i policy inicijativa ušlo je u vladinu ili parlamentarnu proceduru.

Naš zagovarački fokus usmjerili_e smo na pitanja politika za ravnopravnost žena i LGBTI osoba u BiH, reproduktivnih prava žena i muškaraca, roditeljstva u kontekstu pomirenja privatnog i poslovnog života, slobode okupljanja LGBTI osoba i unapređivanja institucionalnog okvira za zaštitu od nasilja i diskriminacije, te namjeravamo nastaviti rad na pitanjima koja se tiču trans osoba, istospolnih zajednica, društvene inkluzije, ali i položaja LGBTI osoba u obrazovanju, zdravlju, radu i zapošljavanju. Tijekom protekle godine provodili_e smo i medijske kampanje koje su dosegle preko milijun bh. građana_ki, a organizirali_e smo i LGBTI filmski festival Merlinka.

Više o našem radu možete pronaći na www.soc.ba.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

343.4(497.6)“2017/2018”(047.1)

IZVJEŠĆE o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine / [urednik Jozo Blažević]. - Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar, 2019. - 48 str. : graf. prikazi ; 25 cm. - (Edicija Ljudska prava ; 66)

Bibliografija: str. 41-43 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-536-61-8

COBISS.BH-ID 27154694
